

MONIAMMATILLINEN TOIMINTAMALLI LASTEN KALTOINKOHTELUUN PUUTTUMISESSA

Jaana Inkilä: *TyT, terveystieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto/ potilasasiamies, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri*

Mika Helminen: *FM, Biostatistikka, terveystieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto/ Tiedekeskus, Pirkanmaan sairaanhoitopiiri*

Taru Kuosmanen: *YTM, HTM, eMBA, tilaajapäällikkö, Tampereen kaupunki*

Eija Paavilainen: *TyT, professori, terveystieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto/ Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri*

jaana.inkila@hus.fi; mika.helminen@uta.fi; taru.kuosmanen@tampere.fi; eija.paavilainen@staff.uta.fi

Janus vol. 24 (1) 2016, 62–78

The logo for the journal 'Janus' features a stylized 'J' inside a circle, followed by the letters 'a', 'n', 'u', and 's' in a clean, sans-serif font.

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin mukaista moniammatillista yhteistyötä ja saada tietoa yhteistyön kehittämiseksi. Kyselyyn vastasivat yhden kaupungin päivähoidon, perusopetuksen, sosiaalipalvelun, terveyspalvelun ja poliisin työntekijät (n=739). Vastaajien taustatietojen ja summamuuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin ristiintaulukoinnilla ja khiin neliö -testillä. Avointen kysymysten vastaukset analysoitiin sisällönanalyysillä. Tulosten mukaan valtaosa vastaajista tiesi, miten lasten kaltoinkohteluun puututaan. Runsas kolmannes ei kuitenkaan tiennyt käytössä olevan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin olemassaolosta. Toimintamalli vaikutti yhteistyössä positiivisesti yli kolmanneksella vastaajista. Täydennyskoulutuksen tarve oli suuri, mutta koulutukseen osallistuminen oli kuitenkin vähäistä. Tuloksien mukaan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin käyttöä ja sen vaikutusta tulisi lisätä jatkuvalla täydennyskoulutuksella.

JOHDANTO

Tämä tutkimus keskittyy Tampereen kaupungin alueella moniammatillisesti kehitettyyn lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalliin. Sen tarkoituksena on auttaa päivähoidon, perusopetuksen, terveyspalvelun, sosiaalipalvelun ja poliisin työntekijöitä tunnistamaan lasten kaltoinkohtelu ja puuttumaan siihen varhain. Toimintamalli neuvoo ohjaamaan lapset ja vanhemmat tarvittavan avun ja tuen piiriin. Tarvittaessa asian selvittely tulee viedä lastensuojeluun ja rikosepäily poliisille. (Tampereen kaupunki 2015.) Tutkimusaihe on tärkeä, koska työntekijöiden tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta vaihtelevat työyksiköittäin ja toimialoittain (Tam-

pereen kaupunki 2009; STM 2013). Lisäksi aiheesta tarvitaan tietoa moniammatillisen yhteistyön ja koulutuksen kehittämiseksi. Tampereen kaupungin alueella käytössä olevan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin tutkiminen on ajankohtaista, koska se on saanut tunnustusta hyvänä lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta edistävänä yhteistyökäytäntönä. Lisäksi se on hyväksytty EU:n komission hyvää terveyttä edistävien käytäntöjen listalle (Tampereen kaupunki 2015).

Useimmiten lasten kaltoinkohtelu tapahtuu perheen sisällä ja on siten perheväkivaltaa. Lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun muotoja on määritelty ja tutkittu useasta näkökulmasta, eikä niistä ole muodostunut yhtenäis-

tä näkemystä. Kaltoinkohtelu on hyvin monimuotoista ja sen eri muotoja on vaikea erottaa toisistaan, minkä lisäksi muotoja esiintyy usein yhtä aikaa. Tässä tutkimuksessa lasten kaltoinkohtelua tarkastellaan laajasta näkökulmasta. Silloin tarkoitetaan perheen sisällä tapahtuvaa alle 18-vuotiaiden lasten fyysistä ja psyykkistä pahoinpitelyä ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Myös laiminlyönti ja perheväkivallan ilmapiirissä eläminen kuuluvat laajaan määritelmään. (Gilbert ym. 2009.) Kaltoinkohtelun voimakkuus voi vaihdella. Se voi olla mitä tahansa lapsiin tai lasten elämänolosuhteisiin liittyvää toimintaa tai toiminnan puutetta. Esimerkiksi huolenpidon puutteen seurauksena lasten elämäntilanne huononee. (Krug ym. 2005.)

Lasten kaltoinkohtelun yleisyyden vaihtelu johtunee niin käytetystä tietolähteestä, tilastointi- ja tutkimusmetodien erosta kuin tarkasteltavan kaltoinkohtelun muodosta. Lisäksi on havaittu, että kaltoinkohtelua aliraportoidaan, koska sitä on vaikea tunnistaa ja myös puuttuminen on vaikeaa. Suomen olosuhteisiin sovellettavan, länsimaita koskevan kansainvälisen arvion mukaan noin 4–16 prosenttia lapsista joutuu vuosittain fyysisen pahoinpitelyn kohteeksi ja yhtä kymmenestä lapsesta laiminlyödään tai pahoinpidellään psyykkisesti. Lapsuusaikana seksuaalisen hyväksikäytön kokemuksia on 5–10 prosentilla tytöistä ja 5 prosentilla pojista. (Gilbert ym. 2009.) Suomessa tehdyssä Lepistön ym. (2011) tutkimuksessa vanhempien välistä perheväkivaltaa on todistanut 12 prosenttia lapsista. Diagnoosinumeroiden perusteella Suomessa tapahtuu vuosittain 50 vakavaa lasten pahoinpitelyä ja arviolta 300

lasta joutuu väkivallan seurauksena sairaalahoitoon (Tupola & Kallio 2004).

Kaltoinkohtelun kaikilla muodoilla on todettu olevan vakavia ja pitkäkestoisia seurauksia esimerkiksi lasten henkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen sekä käyttäytymiseen ja oppimiseen (Norman ym. 2012). Kaltoinkohtelu vaikuttaa fyysisesti esimerkiksi aivojen kehitykseen ja niissä tapahtuviin negatiivisiin muutoksiin. Kaltoinkohtelu voi johtaa myös lapsen kuolemaan. Lasten surmiin liittyvä uutisointi on ollut näkyvää, vaikka lasten surmaaminen on suhteellisen harvinaista verrattuna muihin henkirikoksiin. Vuosina 2003–2011 tapauksia on ollut keskimäärin neljä vuodessa. Poikkeuksen muodosti vuosi 2011, jolloin surmia oli seitsemän. (Sisäasiainministeriö 2012.) Tilastoissa ja tutkimuksissa näkyy yhtäältä lasten kuritusväkivallan väheneminen ja toisaalta lastensuojeluilmoitusten ja asiakkaiden määrän lisääntyminen. Nämä yhdistetään usein lainsäädäntöä, suosituksia ja ohjeita seuranneisiin vanhempien asenteiden ja työntekijöiden puuttumisen muutoksiin. (Gilbert ym. 2012; Ahlgren–Leinvuo 2014; Sariola 2014.)

Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen perustuvat moniammatilliseen yhteistyöhön, jossa toimitaan yli ammatillisten, työyksiköiden ja toimialojen rajojen. Moniammatillinen yhteistyö on laaja sateenvarjokäsite, joka sisältää monenlaisia määritelmiä ja viitekehyksiä riippuen määrittelijän orientaatiosta ja kontekstista. Käsitteelle on tyypillistä sen implisiittisyys, jolloin se otetaan annettuna faktana ja oletetaan, että kaikki tietävät, mitä tarkoitetaan. (Isoherranen 2012.) Tässä tutkimuksessa moniammatillis-

ta yhteistyötä tarkastellaan sekä ammattienvälisenä (interprofessional) että poikkiammatillisena (transprofessional, crossprofessional) yhteistyönä. Englanninkielisten käsitteiden sisältöjen kuvaamat nyanssit puuttuvat suomen kielestä (Isoherranen 2012) ja ne ovat lähes synonyymeja. Tässä tutkimuksessa moniammatillista yhteistyötä kuvataan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin mukaisesti päivähoiton, perusopetuksen, terveyspalvelun ja sosiaalipalvelun ja poliisin välillä. Moniammatillisessa yhteistyössä on tärkeää toisten työntekijöiden ammattitaidon, tiedon ja näkemysten hyödyntäminen lasten ja vanhempien tarpeenmukaisen avun ja tuen saamiseksi. Yhteistyöllä voidaan myös välttää päällekkäinen työ ja vastaavasti lasten ja vanhempien palvelujen väliinpuutoaminen.

**LASTEN KALTOINKOITTELUN
TUNNISTAMISEN JA PUUTTUMISEN
MONIAMMATILLISEN
YHTEISTYÖN KONTEKSTI**

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen liittyviä työntekijöiden oikeuksia ja velvollisuuksia säädellään suosituksilla ja lainsäädännöllä. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (LOS 60/1991 19, 34–35 art.), Euroopan sosiaalisen peruskirjan (Sops 44/1991 17 art.) ja rikoslain (RL 39/1889 luku 17, 20–21 §) mukaan lapsilla on yhtäläiset oikeudet tulla suojelluksi väkivallalta, pahoinpitelyltä, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä kuin aikuisilla. Lapsia ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti tai kohdella muulla tavoin loukkaavasti (LHL 361/1983 1 §). Lisäksi lainsäädäntö velvoittaa työntekijöitä puuttu-

maan, kun lasten hyvinvointi vaarantuu (RL 39/1889 luku 3. 3 §, luku 15. 10 §, luku 21. 15 §; LSL 417/2007 1–4, 25–25d §). Lasten kaltoinkohtelun tunnistamista helpottaa työntekijöiden työkokemuksen kertyminen.

Tunnistamisen ja puuttumisen tärkeys ja vaatavuus

Kaltoinkohtelu ilmenee lapsilla monenlaisina turvattomuuden kokemuksina, oireiluna ja ongelmina. Tunnistaminen on helpompaa, kun työntekijät tuntevat lasten normaalin kehityksen ja tietävät kaltoinkohteluun altistavat tekijät ja tunnusmerkit. Ne voivat liittyä lapsiin, vanhempiin, perhetilanteeseen ja käyttäytymiseen. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisessa on huomioitava, että mikään yksittäinen riskitekijä tai merkki ei välttämättä tarkoita kaltoinkohtelua tapahtuneen, vaan lasten ja perheen kokonaisuus tulee huomioida yksilöllisesti. Täysin luotettavaa seulontamenetelmää tai tarkistuslistaa ei ole olemassa. (Peters & Barlow 2003; STM 2013; Paavilainen & Flinck 2015.) Luotettavin tekijä tunnistamisessa on vastuuta ja ilmiötä tunteva kokenut työntekijä.

Lapset ja vanhemmat hakevat harvoin apua perheen sisäiseen kaltoinkohteluun, minkä vuoksi lapsia ja vanhempia työssään säännöllisesti tapaavat työntekijät ovat avainasemassa kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa (Lazenbatt & Thompson-Cree 2009; STM 2014). Näitä ovat esimerkiksi päivähoiton, perusopetuksen ja terveyspalvelun työntekijät. Merkittävä rooli on myös sosiaalipalvelun ja poliisin työntekijöillä, jotka kohtaavat lapsia ja vanhempia kaltoinkohtelun

selvittämisen yhteydessä. Puuttuessaan kaltoinkohteluun työntekijät ottavat kantaa sensitiiviseen perheen sisäiseen asiaan, joka ei yleensä kuulu heidän tavanomaisiin, jokapäiväisiin työtehtäviinsä (Eduskunta 2006). Työntekijät toimivat lasten, vanhempien ja yhteiskunnan välisten suhteiden rajapinnassa, toisaalta vanhempien yksityisyyttä ja ensisijaista vastuuta kunnioittamalla mutta samalla lasten kaltoinkohteluun puuttumalla. Lasten suojeleminen omilta vanhemmiltaan ja toisaalta vanhempien auttaminen ja tukeminen eivät aina käy yksiin, jolloin syntyy helposti näkemyseroja ja ristiriitatilanteita. (Flinck ym. 2007; Bardy 2009; THL 2015.) Puuttuminen on työntekijöille tasapainoilua vanhempien ja lasten oikeuksien välillä. Työntekijöillä voi olla käsitys, että kaltoinkohteluun puuttumisesta saattaa olla enemmän haittaa kuin hyötyä lapsille. Pelkona voi olla esimerkiksi kaltoinkohtelun paheneminen. Kuitenkin lasten edun tulee olla työntekijöiden toiminnassa etusijalla (LHL 361/1983 1 §; LOS 60/1991 3 art; LSL 417/2007 4 §; Shl 1301/2014 5 §). Nykymaailmassa lasten ruumiillinen kurittaminen, pahoinpitely ja kaltoinkohtelu nähdään tuomittavana. Kansainväliset sopimukset, lainsäädäntö ja tutkimustieto ovat asettuneet lapsen puolelle. Lasten kaltoinkohtelusta on tullut ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma (Söderholm & Kivitiä-Kallio 2012a) Samalla tietoisuus ilmiön tunnistamisen ja hoitamisen vaativuudesta on lisääntynyt. Siksi myös yhä paremmin on opittu ymmärtämään koulutuksen, työnohjauksen ja kokemuksen merkitys.

Työntekijöillä on tärkeä merkitys ja vastuu kaltoinkohtelun tunnistamisessa

ja siihen puuttumisessa. Toimenpiteet, joihin työntekijät ryhtyvät, riippuvat paljolti siitä, kuinka varmasti kaltoinkohtelu on tunnistettu, kuinka akuutti lasten tilanne on ja miten lapsia on kaltoinkohdeltu. Akuuttiin tilanteeseen reagoidaan välittömästi. Kun työntekijällä herää huoli lasten tilanteesta, useimmiten siitä keskustellaan ensin omassa työyksikössä. Kaltoinkohtelun puheeksi ottaminen lasten ja vanhempien kanssa ja siten sen näkyväksi tekeminen on jo itsessään interventio ja hyvä keino ehkäistä kaltoinkohtelun jatkumista (Taskinen 2008; Käypä hoito -suositus 2013; Tampereen kaupunki 2015).

Moniammatillisen yhteistyön hajanaisuus

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen kuuluu omien työtehtävien merkityksen ymmärtäminen osana moniammatillisen yhteistyön kokonaisuutta. Tässä tutkimuksessa sitä tarkastellaan päivähoidon, perusopetuksen, terveyspalvelun, sosiaalipalvelun ja poliisin välillä. Useimmiten yhteistyö on lasten tilanteeseen liittyvän tiedon kysymistä ja huolen välittämistä sekä lastensuojeluilmoituksen tekemistä, jolloin yhteisen moniammatillisen keskustelun tarve voi olla vähäistä ja siten yhteistyö jää pinnalliseksi (Lehtimäki 2008). Yhteistyö voi olla myös tiiviimpää, etenkin sen edetessä, kun eri yhteistyötahojen tietoja ja taitoja yhdistetään työyksiköiden sisällä ja eri toimialojen välillä lasten ja vanhempien tukemiseksi ja auttamiseksi (Ellonen 2010; STM 2013; Kuorilehto 2014).

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja puuttumisen moniammatillisen yhteistyön laajuus, pirstaleisuus ja koor-

dinoimattomuus erillisten toimialojen ja työyksiköiden välillä asettaa haasteita työntekijöille. Sisäasiainministeriön (2012) perhe- ja lapsensurmien selvityksessä havaittiin, että moniammatillista yhteistyötä ei tehdä riittävässä määrin eivätkä työntekijät ole olleet tietoisia toistensa toiminnasta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on tullut esiin, että työntekijöiden erilaiset organisaatiokulttuurit, koulutustaustat, toimintatavat, roolit ja kontekstit tekevät moniammatillisesta yhteistyöstä vaativaa (Ellonen 2010; Kuorilehto 2014). Moniammatillisen yhteistyön toteutuksessa ja hyödyissä onkin todettu suuria eroja kuntien välillä (Bardy 2009; STM 2013). Myös lasten kaltoinkohtelun arkaluontoisuus, siihen liittyvät vastatunteet, tuen puute ja kirjallisten ohjeiden puuttuminen tai tuntemattomuus vaikeuttavat lasten kaltoinkohtelun tunnistamista ja puuttumista (Flinck ym. 2007).

KÄYTÄNNÖN TUEKSI KIRJALLISIA OHJEITA JA KOULUTUSTA

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja siihen puuttumisen moniammatillisen yhteistyön avuksi ja tueksi on tehty valtakunnallisia suosituksia (Käypä hoito -suositus 2013) ja ohjeita (Taskinen 2008; Sisäasiainministeriö 2013; THL 2015). Lisäksi jotkut kunnat (Porvoon kaupunki 2011; Tampereen kaupunki 2015) ja useat sairaalat (Tupola & Kallio 2004) ovat kehittäneet yksityiskohteisempia kirjallisia toimintamalleja ja -ohjeita eri toimialojen työntekijöiden ja työyksiköiden työnjakoon yhtenäistämään moniammatillisen yhteistyön kokonaisuutta.

Työntekijöille on kehitetty myös lasten kaltoinkohtelun riskitekijöiden arviointiin (Paavilainen & Flinck 2015), puheeksi ottamiseen, vuorovaikutukseen ja kotikäynteihin liittyviä interventioita ja työmenetelmiä (THL 2015). Kuitenkin on havaittu, että suositukset, ohjeet, toimintamallit ja työmenetelmät ovat vaihtelevasti käytössä, vaikka niiden on todettu vähentävän työntekijöiden epävarmuutta sekä omia käsityksiä ja tulkintoja lasten tilanteesta ja siitä, miten tulisi toimia (Ellonen 2010). Toisaalta vain harvaa ohjetta ja työmenetelmää tai niiden tehokkuutta on tutkittu (Gilbert ym. 2012; STM 2013).

Tämä tutkimus keskittyy Tampereen kaupungin alueella moniammatillisesti kehitettyyn, vuodesta 2004 lähtien käytössä olleeseen lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalliin, josta on tehty kirjallinen menettelyohje toimialojen työntekijöille. Sen tarkoituksena on auttaa päivähoidon, perusopetuksen, terveyspalvelun, sosiaalipalvelun ja poliisin työntekijöitä tunnistamaan lasten kaltoinkohtelu, puuttumaan siihen mahdollisimman varhain, viemään asian selvittely lastensuojeluun ja rikosepäily poliisille sekä ohjaamaan lapset ja vanhemmat tarvittavan avun ja tuen piiriin. (Tampereen kaupunki 2015.)

Lainsäädäntö, suositukset, ohjeet ja toimintamallit eivät yksinään edistä lasten kaltoinkohtelun tunnistamista ja siihen puuttumista, vaan lisäksi tarvitaan tiedottamista, koulutusta ja käytäntöön soveltamisen ohjeistusta (Lazenbatt & Thompson-Cree 2009; Tampereen kaupunki 2009). Etenkin koulutuksen on todettu antavan työntekijöille lisää valmiuksia lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen

sekä moniammatilliseen yhteistyöhön (Carter ym. 2006; Lazenbatt & Thompson-Cree 2009; Paavilainen & Flinck 2015). Hoitotyönsuosituksen (Paavilainen & Flinck 2015) mukaan laajalajaisen koulutuksen sisältönä olisi hyvä olla lasten kaltoinkohtelun oireet ja riskitekijät sekä dokumentointi ja lainsäädäntö. Cerezo & Pons-Salvador (2004) lisäävät koulutuksen minimisisältöön tietoa siitä, milloin, miten ja mihin kaltoinkohtelusta ilmoitetaan. Kuitenkin tarjolla olevan vähäisen koulutuksen on todettu olevan sisällöltään kirjavaa ja kestoaltaan vaihtelevaa (Flinck ym. 2007). Onkin esitetty, että epäyhtenäisen tietopohjan vuoksi tarvittaisiin yhtenäinen, pitempi erikoistumiskoulutus lastensuojelun työntekijöille ja lyhyempi täydennyskoulutus muille lasten ja vanhempien kanssa työskenteleville (STM 2013).

Ministeriöiden ohjeissa ja selvityksissä (Oikeusministeriö 2007; Sisäasiainministeriö 2013; STM 2013) sekä kirjallisuudessa (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012b) todetaan lasten kaltoinkohtelun puuttumiseen liittyvän moniammatillisen yhteistyön kehittämistarve, ei vain paperilla ja puheiden tasolla vaan myös toimialojen, työyksiköiden ja ammattiryhmien työn tukemiseen liittyviä työmenetelmiä kehittämällä. Aikaisempien tutkimusten mukaan ohjeet, toimintamallit ja niihin liittyvät koulutukset ovat olleet tutkijoiden mielenkiinnon kohteena kansainvälisesti, mutta vähemmän Suomessa (Cleaver & Walker 2004; Carter ym. 2006; Paavilainen ym. 2006). Kansallisen tutkimustiedon vähäisyyden takia Tampereen kaupungin alueella käytössä olevan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin tutkiminen on tarpeellista moniamma-

tillisen yhteistyön ja koulutuksen kehittämiseksi.

TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus kuuluu Tampereen yliopiston terveystieteiden yksikössä toteuttavaan, muun muassa Suomen Akatemian rahoittamaan perheväkivallan tutkimushankkeeseen (109830). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin mukaista moniammatillista yhteistyötä. Tavoitteena on tuottaa tietoa moniammatillisen yhteistyön ja koulutuksen kehittämiseksi. Tutkimuskysymyksinä ovat:

- Millaiset tiedot työntekijöillä on lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta?
- Miten työntekijät tuntevat lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin?
- Millainen vaikutus lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallilla on yhteistyössä?
- Millaisia kokemuksia työntekijöillä oli lasten kaltoinkohteluun liittyvästä koulutuksesta?

Tutkimuksessa käytetty kyselylomake kehitettiin tätä tutkimusta varten, koska valmista ei ollut saatavilla. Kyselyn kehittämiseen käytettiin kirjallisuushakua ja Linda-, Medic-, Cinahl-, Medline-, Psychinfo-, EBM Reviews- ja British Nursing Index-tietokannoista. Lisäksi käytettiin teosta ”Kädestä pitäen turvaa lapselle: Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville”, jonka nykyinen nimi on ”Kaltoin kohdeltu lapsi. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen

kanssa työskenteleville” (Tampereen kaupunki 2015).

Kyselylomaketta arvioivat ensin sisälönasiantuntijat (n=7), jotka ovat kehittäneet lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen liittyvää yhteistyötä Tampereella. Arviointien perusteella korjattua kyselylomaketta arvioivat eri toimialoilla työskentelevät kaksoisammattitutkinnon omaavat asiantuntijat (n=3). Esitestaus tehtiin koulun työntekijöillä (n=20). Väittämissä käytettiin kuusiasteista Likert-asteikkoa (1=ehdottomasti eri mieltä, 2=eri mieltä, 3=vähän eri mieltä, 4=vähän samaa mieltä, 5=samaa mieltä, 6=ehdottomasti samaa mieltä).

Tutkimusluvut saatiin päivähoidon, perusopetuksen ja poliisin johtajilta sekä sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslupatoimikunnalta. Sairaanhoidopiirin eettinen toimikunta antoi tutkimukselle puoltavan lausunnon (R07019H). Kyselyn saatekirjeessä kerrottiin tutki-

muksen tarkoituksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja luottamuksellisuudesta. Siinä oli myös tutkijan yhteystiedot, jotta vastaajat pystyivät tarvittaessa ottamaan yhteyttä. Tietoiseksi suostumukseksi tulkittiin kyselyn täyttäminen. (Polit & Beck 2011.)

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat Tampereen kaupungin alueen päivähoiton, perusopetuksen, sosiaalipalvelun, terveystieteiden ja poliisin työntekijät. Kyselyaineiston keräys toteutettiin 50 %:n ositetulla otannalla niistä työyksiköistä, joissa työskenneltiin alle 18-vuotiaiden kanssa. Poliisin työntekijöistä otettiin kokonaisotanta, koska ryhmä oli niin pieni. Kyselyn otantana oli 1 959 työntekijää. Lomakkeita palautui 914 eli vastausprosentti oli 46. Lomakkeista hylättiin 175 puutteellisten tietojen vuoksi, kun yli 20 % lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli -osion vastauksista puuttui. Tutkimusjoukoksi muodostui täten 739 vastaajaa. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Aineisto toimialoittain.

Toimiala	Työntekijöitä N	Otos n	Vastauksia n (%)	Poistettu n	Analyysissä n
Päivähoito	1 299	662	437 (66)	111	326
Perusopetus	1 383	715	155 (22)	19	136
Sosiaalipalvelu	407	209	141 (67)	20	121
Terveystieteiden palvelu	396	205	116 (56)	12	104
Poliisi	168	168	65 (35)	13	52
Yhteensä	3 653	1959	914 (46)	175	739

Vastaajista naisia oli 85 %. Tutkittavien ikä vaihteli 20–64 vuoden välillä ja keski-ikä oli 43 vuotta (mediaani 43). Vastaajien ammattitutkintoon valmistumisajankohta muodosti laajan aikajakauman vuosien 1957 ja 2008 välille. Keskimäärin viimeisin ammattitutkinto oli saatu vuonna 1993 (mediaani 13). Lähes puolet (46 %) vastaajista oli suorittanut ylempään korkea-asteen tutkinnon, 33 % keskiasteen ja 20 % alemman korkea-asteen ammattitutkinnon. Vastaajien työkokemus nykyisestä työyhteisöstä vaihteli kuukaudesta 40 vuoteen, keskiarvon ollessa 11 vuotta (mediaani 9). Kokonaistyökokemus vaihteli kuukaudesta 40 vuoteen ja keskiarvo oli 16 vuotta (mediaani 15). Työntekijöiden kokonaistyökokemuksen keskipituus oli 15 vuotta (vaihteluväli kuukaudesta 42 vuoteen, mediaani 15). Suurin osa (80 %) oli vakituisessa työsuhteessa. Vastaajista 44 % työskenteli päivähoidossa, 18 % perusopetuksessa, 16 % sosiaalipalvelussa, 14 % terveyspalvelussa ja 7 % poliisissa.

Kyselyaineisto oli sekä määrällisessä että laadullisessa muodossa tutkimusotteen painopisteen ollessa tilastollisissa analyyseissä. Analyysi tehtiin SPSS® 21.0

ohjelmalla. Alle 20 % puuttuvat tiedot ($n=47$) korvattiin vastaajan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli -osion väittämien keskiarvolla.

Pääkomponenttianalyysii (PCA) käytettiin tiivistämään väittämät ryhmiin. PCA:n promax-rotatation avulla muodostui kolme sisällöllisesti mielekästä pääkomponenttia, jotka nimettiin väittämien sisällön mukaan: tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta (kolme väittämää), tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista (kaksi väittämää) ja lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikutus yhteistyössä (kuusi väittämää). Yksittäisten väittämien kommunaliteetit vaihtelivat välillä 0.662–0.897, jolloin ne mittasivat melko luotettavasti pääkomponentteja (Burns & Grove 2005). Selitysosuus oli 74 % muuttujien varianssista. (Taulukko 2.)

Kolme summamuuttujaa muodostettiin laskemalla yhteen jokaista pääkomponenttia kuvaavat väittämät ja saatu summa jaettiin väittämien lukumäärällä. Yhteinen alfa-arvo 0.861 osoitti mittarin olevan sisäisesti konsistentti. (Burns & Grove 2005.) (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Pääkomponenttien kommunaliteetit ja selitysosuudet sekä Cronbachin alfa ($n=739$).

Pääkomponentti	Kommunaliteetti	Selitysosuus %	Väittämien määrä	Cronbachin alfa
Tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta	0.819–0.897	17	3	0.824
Tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista	0.662–0.684	12	2	0.382
Lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikutus yhteistyössä	0.664–0.769	45	6	0.863
Kaikki mittarin väittämät	0.662–0.897	74	11	0.861

Summamuuttujien jakaumat luokiteltiin uudelleen kaksiluokkaiseksi (eri mieltä=1.0–3.4, samaa mieltä=3.5–6.0) ristiintaulukointia varten ja tätä jaoteltua käytettiin tulosten esittämisessä prosentiosuuksina. Taustatietojen ja summamuuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin ristiintaulukoinnin ja khiin neliö -testin avulla. Tulososassa raportoitiin vain tilastollisen merkitsevyyden rajan <0.01 ylittävät p-arvot. Vastaajien taustatietojen jakaumia kuvattiin frekvenssien, prosentiosuuksien ja keskilukujen avulla. (Burns & Grove 2005.)

Lasten kaltoinkohtelun täydennyskoulutukseen liittyvien avointen kysymysten vastaukset analysoitiin induktiivisella sisällön analyysillä. Alkuperäisilmaisut pelkistettiin ja pelkistetyt ilmaisut ryhmiteltiin samankaltaisuuksien perusteella ala- ja yläkategorioihin. (Polit & Beck 2011.) Ala- ja yläkategorioista tiivistettiin avointen kysymysten vastauksia, jolloin tutkittavia ilmiöitä kuvattiin yleistävästi (Burns & Grove 2005). Yläkategorioiksi muodostui ”saatu lasten kaltoinkohtelukoulutus” sekä ”lasten kaltoinkohtelun puuttumisen toimintamalliin liittyvä koulutustarve”. (Taulukko 3.)

TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kaikilla lasten ja perheiden kanssa työskentelevillä tulee olla tietoa siitä, miten puututaan lasten kaltoinkohteluun. Tässä tutkimuksessa enemmistö (90 %) vastaajista tiesi, miten lasten kaltoinkohteluun puututaan (ka. 4.6). Toimiala oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä tietoon lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta. Toimialoittain tarkasteltuna vastaajien tiedot vaihtelivat.

Sosiaalipalvelun (99 %), poliisin (94 %) ja päivähoidon (90 %) vastaajat arvioivat omat tiedot lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta parhaimmiksi, kun vastaavat luvut olivat terveyspalvelussa 86 % ja perusopetuksessa 83 % tutkitavista ($p < 0.001$). Erillisten toimialojen toimintaa tulisi yhtenäistää, jotta kaltoinkohteluriskissä olevat ja kaltoinkohdellut lapset tunnistettaisiin mahdollisimman varhain, ja jotta lapset ja perheet saisivat tarpeenmukaista apua ja tukea.

Tämän tutkimuksen vastaajista runsas kolmannes (35 %) ei tiennyt lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallia (ka. 3.7). Toimiala oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tietoon. Tiedon puutetta oli vähiten sosiaalipalvelun (22 %) tutkittavilla. Sen sijaan 43 % perusopetuksen, 36 % päivähoidon, 37 % terveyspalvelun ja 39 % poliisin vastaajista haittasi tiedon puute lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista ($p = 0.010$). Toisaalta kirjallisen toimintamallin tuntemattomuus ei sulje pois mahdollisuutta lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen. Itse asiassa tässä tutkimuksessa valtaosa vastaajista tiesi, miten lasten kaltoinkohteluun puututaan.

Toimintamalli on tehty työntekijöiden avuksi lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen. Tulosten perusteella lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli vaikutti moniammatillisessa yhteistyössä positiivisesti yli kolmanneksella (37 %) vastaajista (ka. 3). Taustatekijöistä vastaajien ikä, työskentelyaika nykyisessä työyksikössä ja kokonaistyökokemus sekä työsuhte olivat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä lasten kaltoinkohteluun

puuttumisen toimintamallin vaikutukseen moniammatillisessa yhteistyössä. Vastaajien iän ($p=0.003$) ja kokonaisyökokemuksen ($p<0.001$) kertyminen lisäsivät lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikutusta. Lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli vaikutti moniammatillisessa yhteistyössä vähiten vuoden ja sitä vähemmän aikaa (20 %), 5–10 vuotta (35 %) ja yli 21 vuotta (37 %) nykyisessä työyksikössä työskennelleillä vastaajilla. Sen sijaan 2–4 vuotta (41 %) ja 11–20 vuotta (44 %) nykyisessä työyksikössä työskennelleillä vastaajilla lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli vaikutti enemmän ($p=0.001$). Vakituksessa työsuhteessa olevista lähes puolet (41 %) koki lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikuttavan moniammatillisessa yhteistyössä, kun vastaava luku sijaisilla oli vain viidennes (21 %) ($p<0.001$).

Tutkittavat eivät saaneet ammattikoulutuksesta riittävästi tietoa ja valmiuksia lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen. Valtaosa (90 %) koki tarvitsevansa täydennyskoulutusta. Suurin osa vastaajista (80 %) ei ollut osallis-

tunut täydennyskoulutuksiin viimeisen puolen vuoden aikana. Osa vastaajista kirjoitti, että koulutusta ei ollut tarjolla. Kysymykseen lasten kaltoinkohteluun liittyvän täydennyskoulutuksen määrästä vastasi 18 % tutkittavista. Yhden päivän täydennyskoulutukseen oli osallistunut 14 % vastaajista, kahden päivän koulutukseen 3 % ja yli kahden päivän koulutukseen 2 %. Täydennyskoulutuksen sisältökysymykseen vastasi 15 % tutkittavista. Sisältönä oli vastausten mukaan ollut ”lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen”: *”koulutuspäivässä oli kaltoinkohteluepäilyn käsittelyä, lakitietoutta ja lastensuojeluilmoituksen tekoa”*. Lisäksi täydennyskoulutuksessa käsiteltiin ”yhteistyötä vanhempien kanssa”: *”vaikea omainen, perheinterventio jne.”* Koulutussisältönä oli myös ”lastensuojelulain ja toimintamallin soveltaminen käytäntöön”: *”oppaan läpikäynti liittyen sen valmistumisen kuvaukseen”*. (Taulukko 3.) Toimialoitain tarkasteltuna ilmeni, että päivähoitossa ja perusopetuksessa kehitettiin varhaisen puuttumisen taitoja ”Tuumasta toimeen” hankkeessa ja ”Huolen puheeksi ottaminen” koulutuksessa.

Taulukko 3. Saatua lasten kaltoinkohtelukoulutusta ($n=114$) ja lasten kaltoinkohtelun puuttumisen toimintamalliin liittyvä koulutustarve yläkategorioiden muodostuminen ($n=178$).

Alakategoria	Yläkategoria
Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen	Saatu lasten kaltoinkohtelukoulutus
Yhteistyö vanhempien kanssa	
Lastensuojelulain ja toimintamallin soveltaminen käytäntöön	
Lisää tietoa lasten kaltoinkohtelusta	Lasten kaltoinkohtelun puuttumisen toimintamalliin liittyvä koulutustarve
Jatkuva täydennyskoulutusta toimintamallista	
Koulutusta työyksikössä ja yhteisiä eri toimialojen koulutuksia	
Yhteistä keskustelua toisten toimijoiden kanssa	
Koulutusta etenkin uusille työntekijöille ja sijaisille	

Toimintamallin kehittämistä koskevaan avoimeen kysymykseen vastasi 46 % tutkittavista. Vastaajista 24 % koki tarvitsevänsä lisää tietoa lasten kaltoinkohtelusta. Useissa vastauksissa todettiin lyhyesti jatkuvan täydennyskoulutuksen tarve lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista. Koulutuksen toivottiin tuottavan selviä ohjeita siitä, miten lasten kaltoinkohtelu tunnistetaan ja miten siihen puututaan. Täydennyskoulutusta pidettiin tärkeänä etenkin uusille työntekijöille ja sijaisille. Osa vastaajista ei tuntenut käytössä olevaa lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallia ja kommentoi asiaa esimerkiksi kysymyksellä: *"mikä toimintamalli?"* Tietoa lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista odotettiin työyksiköihin ja lisäksi esitettiin yhteisiä eri toimialojen täydennyskoulutuksia. Koulutuksella nähtiin olevan vaikutusta myös yhteistyön onnistumiseen. Vastauksista ilmeni, että yhteistyötahoja ei tunnettu. Vastaajat kaipasivat yhteisiä tilaisuuksia, joissa voisi tutustua ja keskustella avoimesti:

Yhteisiä palavereja ja koulutustilaisuuksia eri yhteistyötahojen kanssa. Niissä voitaisiin pohtia, käsitellä pienryhmätyöskentelyn avulla esimerkkitapauksia. Tunnistaminen, toimintatapa ja lain määrittämät velvollisuudet. Kaltoinkohtelu eri muodoissaan on vaikeaa todellisuudessa todeta. Alle kouluikäisellä lapsella ei ole vertailumahdollisuuksista toisenlaisesta vanhempien häntä kohtaan osoittamasta kohtelusta. Alle kouluikäinen ei osaa "pukea" sanoiksi miten häntä kohdellaan. Siksi me ammattilaiset olemme tosi tärkeässä asemassa! (Taulukko 3.)

J

rillisten toimialojen yhteinen toimintamalli ja täydennyskoulutus luovat turvallisuutta työntekijöille kohdata lapset ja perheet vaikeuksineen ja takaavat moniammatillisen yhteistyön sujuvuuden.

TULOSTEN POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Toimialoista terveystalouden ja perusopetuksen vastaajat arvioivat tietonsa lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta heikoimmiksi. Vastaava tulos löytyy myös aikaisemmista tutkimuksista ja raporteista (Tampereen kaupunki 2009; Dufva 2001; Bunting ym. 2010). Huomioitavaa on, että tässä tutkimuksessa tulos saattoi olla yhteydessä vastaajien täydennyskoulutuksen tarpeeseen ja vähäiseen koulutuksiin osallistumiseen. Joka tapauksessa tulos on huolestuttava terveystalouden ja perusopetuksen osalta, koska tieto lasten kaltoinkohtelun tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta on tärkeää kaikille työntekijöille riippumatta toimialasta tai työtehtävästä (STM 2014; Paavilainen & Flinck 2015). Vaarana on, että tiedon puutteen takia työntekijät jäävät odottamaan jonkun toisen puuttuvan lasten tilanteeseen (Paavilainen & Flinck 2015), ja sen seuraukset voivat olla lasten kannalta kohtalokkaita (Sisäasiainministeriö 2012). STM:n (2014) kehittämishankkeena onkin työntekijöiden vastuun ja moniammatillisen yhteistyön selkiyttäminen. Esimerkkinä matalan kynnyksen yhteistyöstä on sosiaalityöntekijöiden työskentely poliisiasemilla, mikä on lisännyt lasten varhaisen avun saamista ja tiivistänyt moniammatillista yhteistyötä (Miettinen 2011).

Tämän tutkimuksen tulos – tiedon puute käytössä olevasta toimintamallista – oli yhtenevä Ellosen (2010) ja Flinckin ym. (2007) tutkimusten kanssa. Kirjallisen toimintamallin tuntemattomuus tai sen puuttuessa kaltoinkohtelun tulkinta jätettiin yksittäiselle työntekijälle tai työyksikölle, jolloin korostuivat omat tulkinnat, asenteet ja näkemykset lasten tilanteesta (Flinck ym. 2007). Tähän yhteyteen on hyvä lisätä Ellosen (2010) tärkeä havainto kirjaamattomien tapojen ja työntekijöiden yksilöllisen toiminnan tuomasta vaihtelusta.

Tämän tutkimuksen tulos työsuhteen ja lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikutuksesta moniammatillisessa yhteistyössä vastasi Afzan ym. (2007) tutkimusta, jossa vakituiset työntekijät hallitsivat sijaisia paremmin toimintamallin mukaisen puuttumis- ja yhteistyöprosessin etenemisen. Lehtimäen (2008) tutkimuksessa ja lastensuojelun raportissa (STM 2013) toimintamalli puolestaan auttoi työntekijävaihdoksista huolimatta toimimaan yhtenäisellä tavalla. Lisäksi toimintamalli helpotti päätöksen tekemistä ja alensi kynnystä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Tämän tutkimuksen työsuhteeseen liittyvä tulos on tärkeä, ja sen perusteella lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin vaikutusta tulisi lisätä moniammatillisessa yhteistyössä. Toimintamallin pohjalta voidaan esimerkiksi kouluttaa etenkin uusia ja miksei vakituisiakin työntekijöitä, jolloin kaikki toimisivat yhtenevästi (Flinck ym. 2007; Tampereen kaupunki 2009; Gilbert ym. 2012). Täydennyskoulutusta olisi hyvä järjestää moniammatillisesti, jotta erilaiset näkökulmat tulisivat esille (STM 2014).

Hyvänä käytännön esimerkkinä on valtakunnalliseksi laajentunut niin sanottu Malmin PAKE-malli eli pahoinpitely- ja kehonkarttalomake, josta on tullut merkittävä apuväline viranomaisten välisessä yhteistyössä. PAKE-mallin asiantuntijaverkosto korostaa moniammatillisen ja jatkuvan täydennyskoulutuksen merkitystä toimintaa eteenpäin siirtäessä. (Mussalo-Rauhamaa 2008.)

Merkittävänä mutta ei niinkään uutena tutkimustuloksena oli enemmistön kokemana täydennyskoulutuksen tarve. Työntekijöiden tietoja, taitoja ja moniammatillista yhteistyötä käsittelevä täydennyskoulutus on todettu useissa tutkimuksissa välttämättömäksi (Paavilainen ym. 2006; Lazenbatt & Thompson-Cree 2009; Bunting ym. 2010). Tässä yhteydessä on hyvä huomioda, että toisaalta lastensuojelulaki (417/2007 25–25d §) velvoittaa työntekijöitä puuttumaan lasten kaltoinkohteluun, mutta lainsäädäntö tai ohjeet eivät velvoita kouluttamaan työntekijöitä tai osallistumaan kaltoinkohtelua käsittelevään täydennyskoulutukseen. Tutkintoon johtavien ammatikoulutusten opetussuunnitelmiin ei myöskään sisälly lasten kaltoinkohteluun liittyviä opintoja muissa kuin sosiaalialan ja poliisin koulutusohjelmissä eikä systemaattista ja pitkäjänteistä täydennyskoulutusta ole ollut tarjolla riittävästi (Paavilainen ym. 2006; Oikeusministeriö 2007; STM 2013). Aikaisempien tutkimusten (Flinck ym. 2007; Ellonen 2010) johtopäätösten mukaan epäyhtenäinen koulutus onkin tuottanut vaihtelevaa osaamista.

Tämän tutkimuksen tulos vähäisestä täydennyskoulutuksiin osallistumisesta vastasi Flinckin ym. (2007) tutkimus-

ta ja Tampereen kaupungin (2009) seurantaryhmän raporttia. Työntekijät, jotka jo olivat asiasta tietoisia, olivat aktiivisia myös uusiin koulutuksiin hakeutumisessa (Tampereen kaupunki 2009; Ellonen 2010). Aikaisempien tutkimusten mukaan koulutukset olivat tärkeitä osallistujille, koska he saivat niistä tiedon lisäksi rohkeutta puuttua lasten kaltoinkohteluun. Toimialojen yhteiset moniammatilliset koulutukset myös edesauttoivat toisten työntekijöiden tuntemista ja moniammatillisen yhteistyön sujuvuutta. (Cerezo & Pons-Salvador 2004; Lehtimäki 2008; Ellonen 2010.) Edellisen perusteella herää jatkotutkimuskysymys siitä, miten koulutuksiin saataisiin osallistumaan niitä työntekijöitä, joilla ei vielä ole tietoa asiasta. Tähän liittyen Carter ym. (2006) ovat nostaneet esille lisätutkimustarpeen erilaisten opetusmenetelmien hyödyntämisestä. Toimiva lastensuojelu selvitystyöryhmän loppuraportin (STM 2013) toimenpide-ehdotusten perusteella vahvistetaan moniammatillista yhteistyötä verkko-oppaalla ja -koulutuksella, jotka saadaan käyttöön vuonna 2016 (STM 2014). Verkko-koulutukseen olisi hyvä yhdistää Carterin ym. (2006), Bardyn ja Öhmanin (2007) sekä STM:n (2014) esille nostama lisätutkimustarve koulutuksen lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutusten arvioinnista.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistettiin vaihteittain asiantuntija-arvioinneissa ja esitestauksessa. Summamuuttujien Cronbachin alfa-arvot vaihtelivat välillä 0.382–0.863 niin, että ”tiedon puute lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallista” summamuuttujan alfa-arvo (0.382) oli alhaisin. Summamuuttujaa ei kuitenkaan pois-

tettu, koska sitä tarvittiin sisällöllisesti ja yhteinen alfakerroin oli hyvä (0.861). Matalaan alfa-arvoon on voinut vaikuttaa kahden väittämän sisältöjen erilaiset näkemykset lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalliin, jolloin niiden välinen korrelaatio oli heikko. (Burns & Grove 2005.)

Tulosten luotettavuutta lisättiin aineiston keruulla 50 %:n ositetulla otannalla työyksiköittäin, koska toimialojen ja työyksiköiden työntekijämäärät vaihtelivat. Ositetulla otannalla pyrittiin varmistamaan, että otos oli mahdollisimman edustava kaikkien työyksiköiden osalta. Tällöin kaikki työntekijät olivat edustettuina otoksessa samassa suhteessa kuin perusjoukossa. Vastaajat (n=739) edustavat kohdejoukkoa. (Taulukko 1.) Vastausprosenttia (46 %) saattoi pienentää lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin tuntemattomuus ja ”en osaa sanoa” vastausvaihtoehdon puute. Kuitenkin lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallin tuntemattomuus oli tärkeä tutkimustulos ja siten kehittämiskohde.

Suuresta otoskoosta huolimatta tutkimustulosten yleistämistä rajoittaa sen alueellisuus. Vastaavien toimintamallien (Oikeusministeriö 2007; Porvoon kaupunki 2011; STM 2013), täydennyskoulutusten ja niiden vaikutusten arvioinnin puute sekä erimielisyys siitä, millaiset menetelmät ovat parhaita, vähentävät tämän tutkimuksen luotettavuutta. Tulokset ovat aikaisempien tutkimustulosten, ministeriöiden selvitysten ja kirjallisuuden kanssa samansuuntaiset, joten tulosten voidaan katsoa antavan viitteitä laajemminkin ja siten aiheen lisätutkimukselle.

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen ja puuttumisen moniammatillinen yhteistyö muodostuu monista tekijöistä, jossa lainsäädäntö raamittaa työntekijöiden toimintaa ja paikallinen toimintamalli luo käytännöt. Tämä edellyttää työntekijöiltä laajojen kokonaisuuksien hallintaa moniammatillisessa yhteistyössä. Tulosten mukaan enemmistöllä vastajista oli tietoa lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta, mutta lasten kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamallia ei niinkään tunnettu. Toimintamallin tuntemista ja vaikutusta moniammatillisessa yhteistyössä tulisi lisätä jatkuvalla täydennyskoulutuksella etenkin sijaisille ja vähän työkokemusta omaaville työntekijöille, jotta se integroituisi osaksi käytännön työtä. Tietoa aiheesta on kuitenkin vielä niukasti, ja sitä tulisi tutkia muissa toimintaympäristöissä. Lisäksi työntekijöiden itsensä ja esimiesten olisi hyvä kiinnittää huomiota lasten kaltoinkohtelua käsittelevään täydennyskoulutukseen osallistumiseen. Edelleenkin tarvitaan lisää tietoa siitä, miksi täydennyskoulutuksiin ei osallistuta, vaikka niitä pidetään tarpeellisina. Lisäksi pohdittavaksi jää, miten koulutuksiin voisi motivoida osallistumaan. Mielenkiintoista olisi tutkia esimiesten tuen ja johtamisen vaikutusta käytössä olevan toimintamallin tuntemiseen ja käyttöön. Erityisen tärkeää olisi tehdä toimintamallien ja koulutusten arviointi- ja vaikuttavuustutkimusta Suomessa. Yhteiskunnallisesti olisi tärkeää lasten kaltoinkohtelua käsittelevän koulutuksen sisällyttäminen jo ammattikoulutukseen, koska kaltoinkohteluun puuttumisen ei tule olla toissijaista. Kyseessä on lasten hyvinvointi mitä suurimmassa määrin.

KIITOKSET

Erityinen kiitos kaikille kyselyyn vastanneille työntekijöille. Ensimmäinen kirjoittaja kiittää saamastaan taloudellisesta tuesta Tamperelaisen Tutkimustyön Tukisäätiötä ja Sairaanhoidtajien Koulutussäätiötä. Lisäksi kiitän rahoituksesta ja mahdollisuudesta olla mukana Suomen Akatemian tutkimushankkeessa ”Early intervention model development and evaluation in identifying and dealing with family violence” (109830).

KIRJALLISUUS

- Afza, Musarrat & Wardle, Sue & Light, Loretta (2007) Child protection issues: An audit of general practitioners in a primary care trust. *Child Abuse Review* 16 (4), 268–273.
- Ahlgren-Leinvuo, Hanna (2014) Kuiden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2013. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 2/2014. http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Lastensuojelu_raportti2013_25062014.pdf Luettu 1.3.2015.
- Bardy, Marjatta (toim.) (2009) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: THL.
- Bardy, Marjatta & Öhman, Kaisa (2007) Vaativa Vauvaperhetyö. Kirjallisuuskatsaus kansainvälisestä tutkimuksesta. Työpapereita 13. Helsinki: Stakes.
- Bunting, Lisa & Lazenbatt, Anne & Wallace, Isla (2010) Information sharing and reporting systems in the UK and Ireland: Professional barriers to reporting child maltreatment concerns. *Child Abuse Review* 19 (3), 187–202.
- Burns, Nancy & Grove, Susan (2005) The practice of nursing research. Conduct, critique and utilization. 5th edition. Missouri: St. Elsevier Saunders.
- Carter, Yvonne & Bannon, Michael & Limbert, Caroline & Docherty, Andrea & Barlow, Jane (2006) Improving child pro-

- tection: A systematic review of training and procedural interventions. *Archives Disease in Childhood* 91 (9), 740–743.
- Cerezo, Angels & Pons-Salvador, Gemma (2004) Improving child maltreatment detection systems: A large-scale case study, involving health, social services, and school. *Child Abuse Neglect* 28 (11), 1153–1169.
- Cleaver, Hedy & Walker, Stephen (2004) From policy to practice: The implementation of a new framework for social work assessments of children and families. *Child & Family Social Work* 9 (1), 81–90.
- Dufva, Virpi (2001) Mikä lapsella hätänä? Perheväkivalta koulun henkilöstön näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki: Nykypaino.
- Eduskunta (2006) Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisten vastuu. Oikeusasiamiehen erilliskertomus eduskunnalle. <http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx/eoa/suomi/erilliskertomukset/perhevakivalta-fi?cmd=download> Luettu 21.3.2015.
- Ellonen, Noora (2010) Viranomaisyhteistyö lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja hyväksikäyttöepäilyjen selvittämisessä. Teoksessa Sanna-Mari Humppi & Noora Ellonen (toim.) Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40. Tampere: Juvenes Print 192–248.
- Euroopan sosiaalinen peruskirja (Sops 44/1991) Asetus Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansattamisesta sekä peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta.
- Flinck, Aune & Merikanto, Juhani & Paavilainen, Eija (2007) Lasten fyysisen pahoinpitelyn tunnistaminen ja siihen puuttuminen yliopistollisessa sairaalassa. *Hoitotiede* 19 (3), 163–173.
- Gilbert, Ruth & Fluke, John & O'Donnell, Melissa & Gonzalez-Izquierdo, Arturo & Brownell, Marni & Gulliver, Pauline & Janson, Staffan & Sidebotham, Peter (2012) Child maltreatment: variation in trends and policies in six developed countries. *Lancet* 379 (9817), 758–772.
- Gilbert, Ruth & Widom, Cathy Spatz & Browne, Kevin & Fergusson, David & Webb, Elspeth & Janson, Staffan (2009) Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet* 373 (9657), 68–81.
- Isoherranen, Kaarina (2012) Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Yliopistopaino.
- Krug, Étienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony & Lozano, Rafael (2005) Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Lääkärinen sosiaalinen vastuu ry. & Terveiden edistämisen keskus ry. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuorilehto, Ritva (2014) Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä. Monitahoarviointi Q-metodologiassa. Acta Universitatis Ouluensis. Series D. Medica 1239. Oulu: Oulun yliopisto.
- Käypä hoito -suositus (2013) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkiminen. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituks/suositus?id=hoi34040> Luettu 8.2.2016.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (LHL 361/1983). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> Luettu 5.11.2015.
- Lastensuojelulaki (LSL 417/2007). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 5.11.2015.
- Lazenbatt, Anne & Thompson-Cree, Margaret EM (2009) Recognizing the co-occurrence of domestic and child abuse: A comparison of community- and hospital-based midwives. *Health and Social Care in the Community* 17 (4), 358–370.
- Lehtimäki, Susanna (2008) Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen – Yhteistyötä yli ammattirajojen. Hoitotieteen pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lepistö, Sari & Luukkaala, Tiina & Paavilainen, Eija (2011) Witnessing and experiencing domestic violence: A descriptive study of adolescents. *Scandinavian Journal of Caring Science* 25 (1), 70–80.
- Miettinen, Tiina Pia-Annikka (2011) Sosiaalityöntekijöiden tekemä lastensuojelutyö poliisilaitoksilla. Sosiaalityön pro

- gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mussalo-Rauhamaa, Helena (2008) Viranomaisille uudet ohjeet väkivallan uhrin tutkimiseen. Suomen Lääkärilehti 63 (10), 974–976.
- Norman, Rosana E & Byambaa, Munkhtsetseg & De, Rumna & Butchart, Alexander & Scott, James & Vos, Theo (2012) The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-analysis. *PloS Medicine*. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3507962/> Luettu 27.3.2015.
- Oikeusministeriö (2007) Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Yhteenvedo kyselyn tuloksista. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 9. http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/2007-09lapsiinjanuoriinkohdistuvanvakivalla_nvahentaminen-yhteenvetokyselyntuloksista/Files/OMLS_2007_9.pdf Luettu 24.9.2014.
- Paavilainen, Eija & Flinck, Aune (2015) Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitotyön suositus. Hoitotyön Tutkimussäätiö. www.hotus.fi Luettu 13.11.2015.
- Paavilainen, Eija & Kanervisto, Merja & Flinck, Aune & Rautakorpi, Helena (2006) Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen, siihen puuttuminen ja näihin liittyvä koulutuksen tarve. *Tutkiva Hoitotyö* 4 (1), 23–29.
- Peters, Rebecca & Barlow, Jane (2003) Systematic review of instruments designed to predict child maltreatment during the antenatal postnatal periods. *Child Abuse Review* 12 (5), 416–439.
- Polit, Denise & Beck, Cheryl (2011) Nursing research. Generating and assessing evidence for nursing practice. 9th Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Porvoon kaupunki (2011) Kaltoinkohdeltu lapsi. Käsikirja kaltoinkohdellun lapsen kanssa työskenteleville 2011. http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/muut_liitetiedostot/uutiset/kasikirja_kaltoinkohdellun_lapsen_kanssa_tyoskenteleville.pdf Luettu 7.4.2014.
- Rikoslaki (RL 39/1889). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> Luettu 5.11.2015.
- Sariola, Heikki (2014) Herra Koivuniemi pantu viralta – 30 vuotta ruumiillisen kurittamisen kieltämisestä. Lastensuojelun Keskusliiton Taloustutkimuksella teettämän kyselyn tulokset 2014. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. http://www.lskl.fi/tiedottaa/julkaisut/herra_koivuniemi_pantu_viralta.1030.shtml Luettu 11.4.2015.
- Sisäasiainministeriö (2012) Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. *Julkaisut* 35. <http://www.intermin.fi/julkaisu/352012> Luettu 10.7.2014.
- Sisäasiainministeriö (2013) Ohje lapsen kohtaamiseen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa 2020/2013/5071. Poliisihallituksen ohje. Sisäasiainministeriön määräyskokoelma.
- Sosiaalihuoltolaki (Shl 1301/2014). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710> Luettu 29.12.2015.
- STM (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Helsinki. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1858918 Luettu 20.6.2014.
- STM (2014) Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 19. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-30057.pdf Luettu 21.3.2015.
- Söderholm, Annlis & Kivitiä-Kallio, Satu (2012a) Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitiä-Kallio, S. (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim, 14–21.
- Söderholm, Annlis & Kivitiä-Kallio, Satu (2012b) (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. 2. painos. Helsinki: Duodecim.
- Tampereen kaupunki (2009) Lasten kaltoinkohteluun puuttumisen seurantaraportti. Tampere: Yliopistopaino.
- Tampereen kaupunki (2015) Kaltoin kohdeltu lapsi. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville. Sosiaali- ja terveystoimi.

- toin_kohdeltu_lapsi_kasikirja.pdf Luettu 5.11.2015.
- Taskinen, Sirpa (2008) Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen: asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Oppaita 55. Helsinki: Stakes
- THL (2015) Lastensuojelunkäsikirja. Työmenetelmät ja -välineet. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet> Luettu 21.2.2015.
- Tupola, Sarimari & Kallio, Pentti (2004) Lasten fyysinen pahoinpitely – diagnostiikka, menettelytavat ja seuranta. Suomen Lääkärilehti 59 (40), 3749–3755.
- Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista (LOS 60/1991). <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060> Luettu 5.11.2015.